

Вознюк О.В. Аксиоматичні основи освіти дорослих // Концептуальні засади розвитку освіти дорослих: світовий досвід, українські реалії і перспективи: збірник наукових статей / за ред. Кременя В.Г., Николо Н.Г., укл. Аніщенко О.В., Лук'янова Л.Б. – К.: Знання України, 2018. – 616 с. – С. 76-80.

АКСІОМАТИЧНІ ОСНОВИ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ

Вознюк О.В.

Житомирський державний університет імені Івана Франка

alexvoz@ukr.net

Культурно-історична безперервність людської цивілізації в цілому забезпечується трьома механізмами:

1. **школою** як суспільним інститутом, соціально-педагогічною системою, інститутом соціалізації,

2. **освітою** як процесом виховання, навчання, розвитку, що постає також і продуктом / результатом цього процесу – сукупністю засвоєних знань, умінь, навичок, ціннісних установок, досвіду діяльності та компетенцій,

3. **педагогікою** як міждисциплінарної людиномірною наукою, яка обслуговує школу і освіту; завдяки аналізу розуміння педагогіки як науки в контексті вивчення логіко-семантичного обсягу даного поняття можна диференціювати **три основних аспекти педагогіки**:

1) (соціально й особистісно детермінована, освітня, цілеспрямована) **діяльність** (система діяльності, практика) як (цілеспрямований, планомірний, систематичний) **вплив** (а також і самовплив, що актуалізуються як процеси розвитку, формування, перетворення, трансформації, виховання, навчання, освіти та ін.) на людину (як об'єкт і водночас суб'єкт впливу, яким можуть бути всі учасники педагогічного процесу) з певною **метою** (підготовка до життя, залучення до цінностей соціуму, гармонійна особистість, компетентний фахівець, відповідальний громадянин, ЗУНи, компетенції, якості людини, особистісні новоутворення та ін.), що вимагає залучення певних (соціально-педагогічних, релігійних, ідеологічних та ін.) **засобів** такого впливу;

2) **наука** (або система наук, мистецтво, галузь людинознавства й ін.), яка вивчає освітню діяльність в єдності **впливу, цілей і засобів**, а також базується на **методології** як істотному аспекті науки, що реалізує систему знань про підстави і структуру педагогічної теорії, про принципи, підходи і способи здобування знань, що відображають педагогічну дійсність, а також система діяльності з отримання таких знань і обґрунтування програм, логіки і методів, оцінці якості дослідницької роботи;

3) **ціннісно-сміслові орієнтири** педагогічної теорії і практики, які є наслідком відповідної педагогічної аксіоматики, тобто **аксіом педагогіки** як основоположних принципів педагогічного знання.

У цілому, педагогіка розуміється в контексті *науки про формувальний / розвивальний / виховуючий вплив на людину, що здійснюється з певною метою*. У цьому узагальненому визначенні ми можемо виявити три фундаментальні форми освоєння світу людиною в їх педагогічному розумінні:

1) *праксеологію* (що забезпечує *формувальний* вплив на людину),

2) *гносеологію* (що організує процес пізнання, який *розвиває* людину),

3) *аксіологію* (реалізує *виховні* педагогічні цілі, які у якості цільового орієнтиру виражають ціннісно-сміслові установки людини і суспільства, оскільки «сєнс є думка про мету»).

Відзначимо, що представлене визначення педагогіки можна поглибити за допомогою нового педагогічного горизонту, виявленого *постнекласичною педагогікою* [4].

Для нашого дослідження важливим є те, що *ціннісно-сміслові параметри педагогіки задаються педагогічними аксіомами* [1-6; 9], розгляду яких і присвячена наша стаття.

Педагогічна аксіоматика – найменш розвинений аспект педагогіки, оскільки педагогіка як наука в цілому користується класичними науковими аксіомами, які відносяться до сфери руху людської думки. Специфічними ж педагогічними аксіомами в силу гуманітарної природи педагогічного знання і його нечіткого характеру можна вважати численні положення (теореми, постулати, парадигми, закони, закономірності, принципи) педагогіки, що мають взаємодоповнювальний характер.

Відзначимо, що подібно до того, як підставою для класичних наукових аксіом (які неможливо ні довести, ані спростувати) є практична діяльність людини, так і для педагогічних аксіом практика також виступає підставою для їх формулювання.

Відтак, формулювання педагогічних аксіом здійснюється завдяки аналізу педагогічних фактів.

Наведемо декілька фактів, які стосуються *освіти дорослих*.

У 1939 році 25-річний математик Джордж Данциг навчався в Каліфорнійському університеті. Одного разу він на 20 хвилин запізнився на заняття зі статистики. Тихенько увійшов, сів за парту і закрутив головою, намагаючись зрозуміти, що пропустив. На дошці були записані умови двох завдань. «Ага», подумав Данциг, «ясно – це, мабуть, домашнє завдання до наступного заняття». Студент переписав завдання в зошит і став слухати професора. Вдома він тричі пошкодував про те, що запізнився на пару. Завдання були дійсно складними. Дж. Данциг вважав, що, напевно, пропустив щось важливе для їх вирішення. Однак робити було нічого. Через кілька днів напруженої роботи він все ж розв'язав ці завдання. Задоволений заскочив до професора і віддав зошит. Професор, Єжи Нейман, неуважно прийняв завдання. Коли через деякий час він переглянув те, що приніс йому студент, у нього був шок. Він згадав, що дійсно на початку однієї з лекцій повідомив студентам

умови двох цих завдань – двох нерозв'язних завдань, які не міг вирішити не тільки сам професор, але й інші видатні уми того часу.

На підставі поданої практики можна сформулювати таку педагогічну аксіому, або принцип:

АКСІОМА 1. Мотивація людини, що навчається, значно впливає на результат педагогічного впливу, на педагогічний процес і його результат.

Наведемо ще два педагогічних факти, які суперечать один одному.

У 1997 році, в Індії Р. Блек почув розповідь, яка справила на нього незабутнє враження. Один хлопчик, син індійського шевця, соромився свого соціального статусу. Він багато вчився. Після успішного закінчення школи він поїхав до Лондону, де вчитися на адвоката. Йому доводилося багато вчитися, важко працювати. Завдяки цьому він став відомим і багатим. Одного разу він приїхав у відпустку до батьків і в один з днів зайшов до майстерні до батька. Йому захотілося попрацювати, допомогти батькові, як він це робив в дитинстві. Він сів, став забивати цвяхи в підошву, латати дірки. Він робив це один день, другий. Закінчилася його відпустка, але він продовжував це робити. Він так і не повернувся в Лондон. Він сказав, що є по-справжньому щасливим, коли займається своєю справою, що він відчуває себе щасливим тільки в майстерні батька.

Цікавим також і випадок у маленькому гірському вірменському селі, з якої за 10 років (в період до і після Великої Вітчизняної війни) вийшли 2 маршала Радянського Союзу (один з них – І.Х.Баграмян), 12 генералів і більше сотні офіцерів. Цей факт знаходить таке пояснення: мешканці села багато років жили в безпосередній близькості з азербайджанцями, села яких межували з вірменським селом, яке перетворилося, таким чином, на своєрідний анклав. Вірмени цілодобово охороняли своє село, загартовуючи, таким чином, мужній характер.

Ці факти, а також безліч інших подібних фактів дозволяють сформулювати ще одну педагогічну аксіому:

АКСІОМА 2. Як внутрішня сутність людини (сукупність її природних задатків), так і зовнішні обставини (реалізовані в контексті космосоціоприродного середовища людського існування) можуть справляти на розвиток цієї людини вирішальний вплив.

Одним із шляхів обґрунтування педагогічних аксіом освіти дорослих постає аналіз діяльності видатних педагогів.

А.С. Макаренко можна вважати педагогом-вихователем номер один всіх часів і народів, оскільки він в екстремальних умовах соціально-педагогічного середовища досяг того, чого складно досягти за сприятливих умов людського існування: більшість так званих "малолітніх злочинців, які пройшли повний курс його педагогічного закладу, перетворилися на гармонійних особистостей і досягли успіху у складний сталінський час.

Перший аспект, що визначав успішність виховної системи А.С. Макаренка, пов'язаний із абсолютним авторитетом, який великий педагог

користувався у своїх вихованців. Спочатку перші "злочинні елементи", досить дорослі юнаки, які мали багатий (злочинний) життєвий досвід, повністю підкорилися А.С.Макаренку, сприйнявши його як вищий моральний авторитет, який об'єднував в собі безліч інших "локальних" авторитетів. Цей вищий моральний авторитет впливає з якості, якою не володіють більшість людей – відсутність страху втратити життя, яке постає вищою цінністю для людей. А.С. Макаренко володів цією якістю як аспектом його педагогічного ідеалу, досягнення якого було для великого педагога вищою метою його життя, і перебільшувало саме це життя.

Через те, що "малолітні злочинці" повністю підкорилися авторитету А.С.Макаренко, вони були змушені включитися у три головні життєві процеси людини, які роблять її гармонійною:

- 1) в колективну трудову активність,
- 2) в процес навчання (пізнання),
- 3) у систему гармонійних колективістських/общинних відносин.

Це відповідає трьом наріжним цілям сучасної освіти, яка спрямована на формування гармонійної особистості (через процес навчання/пізнання), творчого фахівця (через трудову активність), громадянина-патріота (через реалізацію гармонійних колективістських/общинних відносин).

Через деякий час праця, навчання, соціальна гармонія стали однією з основних життєвих потреб юних колоністів, що знаменувало корінне перепрофілювання їх злочинної природи. Однак при цьому юнаки не втратили досить високий авторитет, який вони мали в молодіжному злочинному середовищі. Вступники з цього середовища в колонію – нові "малолітні злочинці" – таким чином змушені були підкорятися гармонізаційному життєвому ладу колонії, підтримуваного абсолютним авторитетом А.С.Макаренко, а також авторитетом перших колоністів.

Таким чином, після того, як в виховну систему А.С.Макаренка потрапляли нові "злочинні елементи", вони повністю інтегрувалися — "вливалися" в неї немов вода наповнює посудину, приймаючи її форму і пристосовуючись до її особливостей. Це забезпечувало високу розвивальну/виховну/формувальну ефективність педагогічної системи великого педагога.

Відзначимо, що абсолютний авторитет А.С.Макаренка був авторитетом святості, який, можливо, одягався найпершими вихованцями в шати авторитету "злодія в законі". Поступово, після того, як вихованці виробляли справжні (вищі) людські потреби (у праці, пізнанні, гармонійній громадській взаємодії) в авторитеті А.С.Макаренка все більш починав проступати вигляд святого, а авторитет абсолютно безстрашної людини і одночасно "злодія у законі", яким спершу він користувався у "малолітніх злочинців" нівелювався. Тепер уже з А.С.Макаренком можна було взаємодіяти як з рівним.

На підставі проведеного аналізу виховної діяльності А.С.Макаренка можна сформулювати такі педагогічні аксіоми.

АКСІОМА 3. Педагогіка та освіта покликані орієнтуватися на затвердження трьох вищих (істинних) потреб людини і людства – до

праці/творчості, пізнання/вчення, гармонійному спілкуванню/гармонійній взаємодії зі світом. Наведені потреби виражають три фундаментальні форми освоєння світу людиною, джерелом яких виступають вищі (істинні) потреби: праксеологію (потребу у праці/творчості), гносеологію (потребу у пізнанні/навчанні), аксіологію (потребу у гармонійному спілкуванні/взаємодії).

АКСІОМА 4. Затвердження трьох вищих (істинних) потреб людини і людства забезпечує реалізацію трьох вищих цілей людини і людства, що досягаються завдяки: розвитку гармонійної особистості (через всебічне пізнання світу), виховання справедливого громадянина (через соборний колектив), формування творчого фахівця (через творчу працю).

АКСІОМА 5. Педагогічний процес включає розвиток, формування, виховання, які відповідають як трьом формам педагогічного процесу – освіті (розвиток особистості), навчанню (формування фахівця), вихованню (вихованню громадянина), так і трьом аспектам школи як суспільного інституту – сімейній школі (виховання громадянина), середній школі (формування фахівця), вищій школі (розвиток особистості).

АКСІОМА 6. Ключовою фігурою педагогічного процесу як єдності розвитку особистості, формування фахівця, виховання громадянина виступає Творець, який характеризується трьома вищими (істинними) потребами людини і людства, а також виступає в трьох іпостасях, що відповідають трьом вищим цілям людини і людства: педагог (розвиток гармонійної особистості), вчитель (формування творчого фахівця), вихователь (виховання справедливого громадянина).

АКСІОМА 7. Вищою системоутвірною якістю педагога / вчителя / вихователя, що забезпечує його беззаперечний педагогічний авторитет, є його абсолютна безстрашність як здатність віддати життя за три вищі цілі людини і людства, що виражає свободу педагога/вчителя/вихователя від реальності в ім'я вищих цілей.

Література

1. Амонашвили Ш.А. Баллада о воспитании. Донецк, 2008. 93 с.
2. Амонашвили Ш. Мистецтво родинного виховання. Х.: Школа, 2017. 400 с.
3. Бим-Бад Б.М. Аксиомы педагогики URL: <http://dlib.eastview.com/browse/doc/21945389>
4. Вознюк А.В. Педагогическая парадоксология: аксиоматический, теоретический, прикладной аспекты : монография. Житомир: Рута. 2016. 622 с.
5. Вознюк А.В. Система аксиом педагогики и образования: монография. Житомир: Lambert Academic Publishing. 2018. 160 с.
6. Турбовской Я.С. Педагогическая аксиоматика. М.: Издательский центр ИЭТ, ФГНУ ИТИП РАО. 2013. 84 с.

7. Тюнников Ю.С., Мазниченко М.А. Педагогическая мифология: учебное пособие для студентов вузов, обучающихся по пед.специальностям. М.: Гуманитар. изд центр ВЛАДОС. 2004. 352 с.

8. Frankena, William K. Three historical philosophies of education: Aristotle, Kant, Dewey. Chicago: Scott, Foresman. 1965. 216 p.

9. The philosophy and future of graduate education: papers and commentaries delivered at the International Conference on the Philosophy of Graduate Education at the University of Michigan, April 13-15, 1978 / edited by William K. Frankena. – Ann Arbor: University of Michigan Press, 1980. 259 p.